

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
ołtarza głównego w kościele parafialnym
p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny
w Krzywcy.

Jarosław 07.10.2023

Opracował:

Konservator Dziej Sztuki
Wojciech Kozak
ul. Stefana Czarnieckiego 11
37-500 Jarosław
tel. 606 694 373

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
ołtarza głównego w kościele parafialnym
p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny
w Krzywczu.

I. OPIS

Obecna kolorystyka ołtarza:

Retabulum – szarozielona, matowa farba olejna.

Rzeźby / figury / - karnacje wielobarwne, częściowo przemalowane farbami akrylowymi – szaty jednolicie przemalowane matową farbą olejną.

Główki aniołków - karnacje wielobarwne, częściowo przemalowane.

Snycerka częściowo zrobiona złotem karatowym, część pokryta imitacją złota i srebra

II. STAN ZACHOWANIA

Stan zachowania ołtarza głównego wykazuje zróżnicowany stan zachowania będący wynikiem działania pojedynczych i grupowych czynników niszczących.

Przekształcenia plastyczne obiektu były najbardziej widoczne są na powierzchni retabulum przemalowanego matową farbą olejną w tonacji zieleni z dużymi kremowymi płycinami.

Do zniszczeń typu **fizyko-chemicznego** należy zaliczyć uszkodzenia obiektu spowodowane warunkami klimatycznymi panującymi w kościele. Zbyt duże i gwałtowne zmiany wilgotności i temperatury wnętrza (szczególnie w krótkich cyklach dobowych, tygodniowych) były powodem silnego skurczu drewna, co ujawniało się przez jego spękania, szczeliny a także rozluźnienie połączeń stolarskich.. Powierzchnie polichromowane retabulum oraz powierzchnie rzeźb i złocień są pociemniałe, i brudne, w dużej mierze spowodowane ogrzewaniem nadmuchowym i brakiem odpowiedniej wentylacji w kościele.

Na odwrociu ołtarza widoczne jest działanie **owadźnich szkodników drewna**. Działalność owadźnich szkodników doprowadziła do bardzo dużych zniszczeń drewna i znaczących zmian jego parametrów wytrzymałościowych

Zniszczenia typu **mechanicznego** widoczne miejscowo: otarcia powierzchni pęknięcia zaprawy i drewna pod naciskiem kolumn, uszkodzenia spowodowane użyciem gwoździ.

Zniszczenia mechaniczne złocień – szczególnie w dolnych partiach ołtarza – polegały na przetarciu do warstwy pulmentu na skutek wielokrotnego (wieloletniego) zbyt mocnego czyszczenia.

III. ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Historyczna i artystyczna wartość obiektu narzuca konieczność przeprowadzenia działań niezbędnych dla przywrócenia możliwie autorskiego – pierwotnego - charakteru dzieła. Przyjęty zakres działań technicznych wymaga przeprowadzenia częściowego demontażu ołtarza dla właściwego przeprowadzenia zabiegów dezynfekcji, dezynsekcji ze szczególnym uwzględnieniem impregnacji co powinno przywrócić pa-

rametry wytrzymałościowe drewna, w szczególności jeśli chodzi o stabilizację konstrukcyjną struktury ołtarzowej. Działania techniczne wiążą się również z usunięciem wtórnej kolorystyki oraz części złoceń wykonanych z użyciem metalowych folii nie-szlachetnych (szlagmetal).

Konserwacja estetyczna wiąże się z zadaniem utrzymania zabytkowego charakteru ołtarza w szczególności przez ewentualne scalenie i rekonstrukcje pierwotnej warstwy malarskiej na podstawie świadków.

Konserwacja zniszczonych partii złoceń i srebrzeń wiązać się będzie z odpowiednim scaleniem nowo założonych folii szlachetnych z otoczeniem.

IV. POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

A. RETABULUM I RZEŻBA DREWNIANA POLICHROMOWANA

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej prze konserwacją /wykonywana będzie na wszystkich etapach prac/.
2. Wstępne oczyszczenie elementów ołtarza od lica i odwrocia z lotnych nawarstwień kurzu, brudu oraz z pajęczyn.
3. Rozmontowanie elementów ołtarza: wystroju rzeźbiarskiego, snycerskiego, obrazów. Częściowy demontaż retabulum na maksymalnie duże partie umożliwiające swobodny dostęp do odwrocia i przeprowadzenie impregnacji drewna osłabionego strukturalnie przez niszczące czynniki biologiczne.
4. Przeniesienie /przewiezienie / zdemontowanych i odpowiednio zabezpieczonych elementów obiektu do pracowni konserwatorskiej.
5. Przeprowadzenie dokładnych badań odkrywkowych i laboratoryjnych celem pełnego rozpoznania obiektu, ustalenia oryginalnej kolorystyki, stanu zachowania i zakresu występowania poszczególnych warstw.

6. Usunięcie wtórnych nawarstwień ołtarza metodą i środkami wybranymi na podstawie przeprowadzonych prób zapewniających bezpieczeństwo oryginału i skuteczność działania. Wstępnie zakłada się stosowanie metody chemiczno – mechanicznej.

Odsłonięcie chronologicznie najwcześniejszej zachowanej i najcenniejszej artystycznie warstwy malarskiej **retabulum**.

Do usunięcia grubych powłok przemalowań olejnych retabulum proponuje się zastosowanie preparaty typu „Scansol” . Zmiękczona powłoka przemalowań usuwana jest przy pomocy szpachelek malarskich, skalpeli i tamponów z waty. Doczyszczenie odsłoniętego fragmentu przy pomocy mieszanek terpentyny z alkoholem lub węglowodorem nasyconym / roztwory niskoprocentowe od 10 : 1 do 5 : 1 /. Każdorazowo neutralizacja działania środków chemicznych przy użyciu terpentyny.

7. Usunięcie wtórnych gwoździ, haków czy innych zbędnych i skorodowanych elementów metalowych mających niszczący wpływ na stan zachowania obiektu.
8. Usunięcie wadliwie wykonanych kitów drewna, wstawek, dorzeźbień, niewłaściwych wzmocnień oraz szczególnie licznie występujących doklejeń płótna.
9. Przygotowanie do zabiegu impregnacji przez:
 - usunięcie mączki drzewnej - produktu przemiany materii drewnojadów - przy użyciu pędzli, skalpeli i ssawek odkurzacza z partii drewna pozwalających na ten zabieg (ubytki drewna, rozłamania, bardzo zniszczone partie przypowierzchniowe)
 - budowę szczelnych wanien foliowych odpowiedniej długości umożliwiających impregnację elementów ołtarza.
10. Impregnacja elementów drewnianych o osłabionej strukturze drewna i nieodpowiedniej wytrzymałości mechanicznej spowodowanej niszczącym działaniem czynnika biologicznego metodą:
 - zanurzenia w kąpieli
 - metodą wielokrotnego powlekania odwrocia

Użyte zostaną roztwory żywicy Hekol - polimetakrylan butylu produkcji Zakładów Chemicznych „ Oświęcim” o stopniowo zwiększanej procentowości (10%, 15%, 20%) w toluenie i ksylenie (1:1) celem wprowadzenia środka impregnującego do jak najgłębszych warstw drewna. Zabieg będzie przebiegać w obecności benzyny lakowej celem spowolnienia odparowywania rozpuszczalnika przy jednoczesnym szczelnym owinięciu folią impregnowanego elementu co zapobiega niekorzystnemu procesowi migracji żywicy w czasie jej utwardzania.
11. Dezynfekcja i dezynsekcja drewna zostanie wykonana równocześnie z zabiegiem impregnacji z dodatkiem 5% PCMC / parachlorometakrezol /. Połączenie zabiegów zapewni lepszą penetrację, skuteczniejsze bardziej równomierne osadzanie trucizny w drewnie. Do elementów niepoddawanych impregnacji celem zniszczenia żywotności owadzych szkodników drewna jak i ze względu na profilaktykę działania zostanie użyty środek „Permethrin 25/75 Komplet” f-my Kremer.
12. Wykonanie prac stolarskich celem likwidacji spękań, rozspojień, wypaczeń i uskoków drewna z użyciem wieloletnio sezonowanego drewna o odpowiednich parametrach wytrzymałościowych.
13. Wykonanie koniecznych rekonstrukcji rzeźbiarskich i snycerskich przy użyciu odpowiedniego dobranego gatunkowo, suchego drewna i profilaktyczne zabezpieczenie go przed drewnojadami. Drobniejsze ubytki drewna proponuje się uzupełnić drewnopodobną żywicą eposydową Araldit.
14. Podklejenie spękań i spęcherzeń zaprawy kredowo – klejowej przy użyciu roztworów dyspersji żywicy akrylowej w emulsji wodnej PLEXTOL B-500 /prod. Bresciani – Włochy/. Oprócz dobrej penetracji, stosunkowo łatwej odwracalności, żywica ta daje możliwość używania na zimno i ciepło / kauterem

15. Doczyszczanie powierzchni złota i srebra przy użyciu WISHAB – suchej gąbki przeznaczonej do celów konserwatorskich. W wypadku trudności oczyszczenia złota proponuje się użycie tamponów waty zwilżonych alkoholem.
16. Położenie zaprawy kredowo-klejowej w miejscach jej ubytków lub na elementach zrekonstruowanych. Jako spoiwo użyty zostanie klej karuk i biała kreda pozłotnicza wolna od zanieczyszczeń. Zaprawa będzie słabsza od zaprawy oryginalnej tak, by nie powodować jej ewentualnych uszkodzeń. Opracowanie jej powierzchni przy użyciu materiałów ściernych o zróżnicowanej granulacji korundu.
17. Założenie nowych pulmentów firmy LEFRANC /prod. franc./ odpowiednio dobranych kolorystycznie w miejscach przewidzianych do uzupełnień bądź większych rekonstrukcji złocen i srebrzeń.
18. Złocenie i srebrzenie przez użycie odpowiednio dobranych kolorystycznie folii szlachetnych i pudru.
19. Scalenie nowo położonych powierzchni złota i srebra z otoczeniem celem uzyskania odpowiedniego efektu estetycznego – jednorodności powierzchni złoczonych i srebrzonych.
20. Polerowanie nowo założonych folii szlachetnych oraz nadanie odpowiedniego połysku złoceniom / srebrzeniom / zachowanym.
21. Patynowanie rekonstruowanych partii złota i srebra w celu upodobnienia - do przetartych partii zachowanych złocen oryginalnych.
22. Uzupełnienie istniejących, zachowanych laserunków pierwotnych.
23. Zabezpieczenie powierzchni srebrzonych przed oksydacją przez:
 - położenie laserunków
 - przy użyciu niskoprocentowego 3 – 4% roztworu Paraloidu B 72 (kopolimer metakrylanu etylu z akrylanem metylu 70/30, produkcji niemieckiej Rohm und Haas) w toluenie cz.d.a
24. Zabezpieczenie kitów w karnacjach rzeźb roztworem żywicy Paraloid B 72.
25. Scalenie kolorystyczne ubytków warstwy malarskiej rzeźb techniką tradycyjną przy użyciu farb olejnych firmy Talens / przy odsączaniu nadmiaru spoiwa na bibule filtracyjnej /. Scalenie kolorystyczne / rekonstrukcje malarskie / warstwy malarskiej retabulum na podstawie zachowanych śladów polichromii struktury ołtarza w sposób naśladowczy do oryginału .
26. Oczyszczenie powierzchni ściany za ołtarzem z warstwy kurzu i brudu.
27. Dezynfekcja powierzchni ściany za ołtarzowej przez rozpylenie celem likwidacji zagrożenia mykologicznego jak i profilaktyki. Proponuje się użyć środka CONSERVANTE 43 / 3 metylo-4 chlorofenol / . Środek rozpuszczalny

w wodzie, alkoholu etylowym, toluenie. Nietoksyczny dla człowieka.

28. Montaż ołtarza:

- zdemontowanych części retabulum
- osadzenie obrazów
- montaż „ruchomych” elementów snycerki
- osadzenie wystroju rzeźbiarskiego / figury, główki aniołków /

29. Założenie werniksu końcowego na polichromowanych partiach retabulum i rzeźb. Werniks damarowy o dobranym stopniu połysku / damara batawska firmy Kremer, terpentyna DRAGON - Polska /.

30. Opracowanie zaleceń dla użytkownika obiektu.

31. Opracowanie powykonawczej dokumentacji fotograficznej i opisowej.

B. KONSERWACJA OBRAZÓW OLTARZOWYCH

1. Demontaż obrazu celem przewiezienia do pracowni konserwatorskiej.
2. Oczyszczenie lica i odwrocia z kurzu i brudu przy pomocy pędzli szczeciniowych.
3. Czasowy demontaż drewnianej „koszulki”.
4. Wykonanie prób co do wyboru bezpiecznego środka czyszczącego z warstwy zabrudzonych i pożółkłych werniksów.
5. Oczyszczenie lica z powierzchniowej warstwy zabrudzeń przy użyciu tamponów waty zwilżonych terpentyną.
6. Usunięcie warstwy brudnego i pociemniałego werniksu przy użyciu niskoprocentowych roztworów terpentyny toluenu .
7. Usuwanie przemałowań warstwy malarskiej mechanicznie (skalpelem) i chemicznie przy zastosowaniu niskoprocentowych mieszanek terpentyny z alkoholem lub węglowodorem nasyconym (toluen, aceton, metanol). Każdorazowo po użyciu tamponu lub kompresu, następuje neutralizacja działania środków chemicznych opracowywanej powierzchni przy użyciu terpentyny
8. Podklejenie spękań i łusek warstwy zaprawy przy użyciu kleju glutynowego lub roztworów dyspersji żywicy akrylowej Plextol B - 500 / prod. Bresciani – Włochy /.
9. Dezynfekcja i dezynsekcja drewnianego podobrazia przy użyciu preparatu XIRE-IN. Jest to środek bezzapachowy, bezbarwny, bardzo dobrze penetrujący, nietoksyczny dla człowieka (Nie zmienia koloru drewna).

10. Zabezpieczenie werniksem retuszera powierzchni warstw malarskiej wokół ubytków zaprawy.
11. Założenie kitów termoplastycznych w miejscach ubytków zaprawy i opracowanie ich powierzchni celem uzyskania faktury odpowiadającej fakturze otoczenia.
12. Położenie werniksu retuszera.
13. Scalenie kolorystyczne przez punktowanie warstwy malarskiej przy użyciu farb do punktowania firmy Meimeri.
14. Po odpowiednim okresie umożliwiającym całkowite wyschnięcie punktowania scalającego nastąpi założenie werniksu końcowego. Werniks damarowy o dobranym stopniu połysku / damara batorska firmy Kremer, terpentyna Dragon - Polska /.
15. Osadzenie obrazów w retabulum.

Jarosław 07.10.2023

Opracował:

Konserwator Dziel Sztuki
Wojciech Kozak
ul. Stefana Czarnieckiego 11
37-500 Jarosław
tel. 606 694 373